

ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE OLUMLU KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ KAZANDIRMA İŞLEVİ

Zafer GÖKÇAKAN, Nurcan GÖKÇAKAN

K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi - TRABZON

ÖZET

Nitelikli öğretmenin iki temel özelliği: Yeterli bir alan bilgisi ve öğretim becerisi ve öğrencilere her yönü ile iyi bir model olabilecek olumlu kişilik özellikleri, tutum ve davranışlara sahip olabilmelidirler.

Bu kişilik özellikleri ise kendini gerçekleştirmiş insanın özellikleridir. Genç yetişkinliğe henüz yaklaşmakta olan öğretmen adaylarında bu özelliklerin tamamen bulunmasını beklemek mümkün olmamakla birlikte öğretmenlerin eğitimlerinde kendini gerçekleştirme sürecinde ilerlemiş ve temel olumlu özellikleri kazanmış olarak yetiştirilmeleri gerekir. Ancak gerek bizim, gerekse diğer arkadaşların bu ve ilişkili konularda yaptığı araştırmaların sonuçları, öğretmen eğitiminde iki temel özellikten ilkinin (a) yeterince üzerinde durulduğunu, ancak ikincisine (b) gerekli ilginin gösterilmediğini ortaya koymaktadır. Bu makalede bu konudaki araştırma sonuçları verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen Eğitimi

ABSTRACT

A qualified teacher must have two basic characteristics. First of them is to have both adequate knowledge of his/her own branch and teaching skill, second which is as important as first is to be a self-actualized person. Because of the modeling role of a teacher to the students, he/she is supposed to be progressed on the self-actualization process. Last two decades our teacher education system has given enough attention on first and attempted to develop it, but unfortunately growing up the second characteristic has been neglected. Results of the researches in relation to personality characteristics and psychological wellbeing of the students of some education faculties have put forwards the findings supporting this opinion. In the article, the results of these studies and some suggestions were given.

Key Words: Teacher Education

GİRİŞ

Çağdaş eğitim öğrencinin bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönlerden bir bütün olarak ele alınıp geliştirilmesini amaçlar. Bu anlayışın geleceğin öğretmenlerini yetiştirme görevini üstlenmiş olan eğitim fakültelerinde daha etkin olarak uygulamaya konması gerekir. Çünkü bu fakültelerden mezun olacak yarının öğretmenleri, çocuklarımızı ve gençlerimizi yine bu anlayış içinde eğitmek ve toplumumuza nitelikli insan yetiştirmek durumunda olacaklardır. Nitelikli kişileri ancak her yönleri ile onlara model olacak nitelikli öğretmenlerin yetiştirilebileceği gerçeğinden hareket edildiğinde, öğretmenlerin de nitelikli olarak yetiştirilmeleri gerekliliği tartışılmazdır.

Nitelikli öğretmen yetiştirebilmenin yolu, nitelikli öğretmenin özelliklerinin neler olduğu sorusunun cevabı ile başlar. Bu sorunun tüm eğitimciler tarafından paylaşılan cevabı iki önemli özelliği içerir. Önem açısından eşit değere sahip olması gereken bu iki temel özellik; a) Yeterli bir alan bilgisi ve öğretim becerisi ile, b) Öğrencilerine her yönü ile iyi bir model olabilecek olumlu kişilik özellikleri, tutum ve davranışlara sahip olabilmelidirler. Bu iki temel özellikten ilkinin üzerine eğitim fakültelerinde ikincisine oranla daha yoğun olarak durulmuştur. Ve durulmaktadır. "Nasıl iyi bir öğretmen yetiştirebiliriz?" sorusunun cevabı çoğunlukla alan bilgisinin nasıl daha iyi kazandırılacağına ve öğretmenlik formasyon programının nasıl daha etkili verilebileceğine ilişkin sistem ve program geliştirme çabalarını içermiştir. Ancak öğretmen yetiştirmede olumlu kişilik özellikleri kazandırma işlevinin nasıl geliştirilebileceği üzerinde maalesef yeterince durulmamıştır. Nitelikli bir öğretmenin; alanını iyi bilmesi ve öğrencilere bu bilgileri yeterli bir şekilde öğretebilmesi görevinin yanında, daha kişilik gelişimlerini tamamlamamış, yeni identifikasyon modellerine açık olan öğrenciler üzerine güçlü bir potansiyel etkiye sahip bir kişi olarak onlara olumlu kişilik özellikleri, tutumları ve davranışları ile iyi bir model olma gibi

önemli bir diğer görevi de vardır. Bu nedenle öğretmenlerimizi onları hem alan bilgisine ve öğretim becerisine hem de olumlu kişilik özelliklerine sahip kişiler olarak yetiştirmek zorunludur. Cevaplanması gereken diğer bir soru ise "Olumlu kişilik özelliklerinin neler olduğudur" bunu kısaca " Kendini gerçekleştirmiş insan özelliklerini edinme sürecinde ilerlemiş olma" olarak tanımlayabiliriz. Kendini gerçekleştirmiş insanın özellikleri; kendini tüm yeterlik ve eksiklikleri ile olduğu gibi kabul edebilme kendine güvenme ve kendine bu haliyle saygı duyabilme, diğer insanları da oldukları gibi kabul etme, sevmeye ve saygı duyma, bağdaşımı, spontanlığı, saydamlığı içeren içtenliğe sahip olabilme, empati yapabilme, aktif olarak dinleyebilme, desteği içten alabilme, kendini açabilme, eleştirilere açık olabilme ve bunları gelişim için birer fırsat olarak değerlendirebilme, dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme, geçmiş-şimdi ve gelecek arasında anlamlı bir bağ kurabilmekle birlikte şimdide yaşayabilme, kendisi ve diğerleri için yararlı çalışmalar yapabilme, yakın ilişkiler kurabilme, stresle uygun şekilde baş edebilme, vb. şeklinde sıralanabilir. Bu özellikler hümanistik anlayışın öncülerinden Roges'a göre yaklaşık orta yetişkinliğe doğru kazanılabilecek özelliklerdir. Daha henüz genç yetişkinliğe yaklaşmakta olan öğretmen adaylarında tüm bu özelliklerin tam anlamı ile bulunmasını beklemek mümkün olmamakla birlikte, yeni öğretmenlerin görev alacakları okullardaki rol ve sorumlulukları dikkate alındığında bu özelliklere sahip olma sürecinde ilerlemiş olmaları istendik ve beklenen bir sonuç olsa gerekir. Onların diğer meslek elemanlarına kıyasla bu özelliklere daha çok sahip olmaları beklenir. Çünkü onlar insanlarla çalışacak insanları yetiştireceklerdir. Bu nedenle öğretmen yetiştirmede bu işlev büyük öneme sahiptir. Öğrenciler eğitim fakültelerine ÖYS sınav sonuçlarına göre geldiklerine ve bu sınavın sadece bilgiyi ölçtüğüne, kişilik özelliklerini dikkate almadığına göre bu açıdan eğitim fakültelerinde hem öğretim elemanlarına, hem de yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Acaba, öğretmen adaylarımız bu özelliklere ne kadar sahip olarak yetiştirebilmektedirler? Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesinde öğretmen adaylarının çeşitli kişilik özellikleri ve psikolojik sorunları konusunda yaptığımız, öğrencilerimize yüksek lisans tezi olarak yaptırdığımız diğer öğretim elemanlarınca yapılan ve diğer bazı eğitim fakültelerinde yapılmış olan araştırmalar öğretmen yetiştirmede bu işlevin yeterince yerine getirilemediğini görmektedir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Öğretmen adaylarının kişilik özelliklerine ve psikolojik sorunlarını incelemeye önce eğitim fakültelerine gelen öğrencilerin nitelikleri ile ilgili bazı bilgilere ulaşmak yararlı olur.

Ada (1992,8.16-17, Karadeniz Teknik Üniversitesi (K.T.Ü.) Fatih Eğitim Fakültesinde 210 öğrenci üzerinde Eğitim Fakültelerine gelen öğrencilerin nitelikleri konusunda yaptığı araştırmasında; öğrencilerden ancak % 4'ünün öğretmen lisesi çıkışlı olduğunu, % 11'inin görme ve konuşma özürü olduğunu, % 44'ünün Milli Eğitim Bakanlığınca verilen bursun, % 26' sının ise işe yerleşme şansının yüksek olmasının seçimlerinde etkin olduğu, ancak % 3'ünün annesinin % 13'ünün ise babasının yüksek okul mezunu olduğunu, % 62'sinin ilçe ve köylerden geldiğini bulmuştur. Bu sonuçla eğitim fakültesine gelen öğrenci popülasyonunun niteliği konusunda bir fikir vermektedir. " Çocuğum hiçbir şey olamıyorsa bari öğretmen olsun" mentalitesi, ancak öğretmenliğin sosyo-ekonomik açılardan statüsünün yükseltilmesi ile yıkılabilir ve daha kaliteli öğrencilerin öğretmenlik mesleğini seçmeleri sağlanabilir.

Tekneci (1992, s. 51), K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde 592 birinci sınıf öğrencisi üzerinde öğrencilerin kişilik yapıları konusunda yaptığı araştırmasında, öğrencilerin % 12.5'inde (74 öğrenci)

opsesif-kompulsif bozukluk, % 12.8'inde (76 öğrenci) kişilerarası iletişimde aşırı duyarlık, % 11 'inde (66 öğrenci) ise depresyon şikayetleri bulmuştur.

Gökçakan ve Gökçakan 1993, s. 86-87), K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde 250/öğrenci üzerinde kendini kabul düzeyleri konusunda yaptıkları araştırmada, öğrencilerden % 13.40'ının orta düzeyde, % 20.60'mun ise ortanın altı ve düşük düzeyde kendini kabule sahip olduklarını, diğer bir deyişle % 35'inin kendini kabulle ilgili sorunlar yaşadıklarını bulmuşlardır. Cinsiyet açısından incelendiğinde ise her dört kız öğrenciden ve her üç erkek öğrenciden birinin kendine olduğu gibi kabul etmede sıkıntı yaşadığı görülmüştür.

Gökçakan ve Gökçakan (1996, s. 103-108), K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde 70 öğrenci üzerinde kendini anlatabilme düzeyi konusunda yaptıkları araştırmada öğrencilerden; % 50'sinin (35) öğrenci kendisini ancak orta düzeyde açabildiği, % 31'inin (22 öğrenci) ise kendisini hiç açamadığını, açılmakta, anlatılmakta zorlanılan konuların kişilik, beden ve para olduğunu, öğrencilerin kendilerini açtıkları ve sorunlarını anlattıkları kişiler arasında öğretmenin en son sırada olduğunu bulmuşlardır.

Yazıcı (1997, s.38), K.T.Ü'nde 482 öğrenci üzerinde kişilik özellikleri konusunda yaptığı araştırmada, diğer fakültelerin öğrencilerinde olduğu gibi Fatih Eğitim Fakültesi öğrencilerinde de dışa dönüklüğün, içe dönüklük sınırına çok yakın olduğunu, nörotizm puan ortalamasının ise diğer fakülte öğrencilerinininkinden daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Gökçakan ve Yanılmaz (1998, s.289),K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde 240 son sınıf öğrencisi üzerinde denetim odağı ve stresle başa çıkma tarzları konusunda yaptıkları araştırmada öğrencilerden: % 40'ının (96 öğrenci) daha çok dıştan denetimli olma eğiliminde olduklarını, % 71'inde (170 öğrenci) stresle başatma tarzı olarak birinci sırada sosyal destek arama yaklaşımının bulunduğunu, bu yaklaşımda olanların daha çok dışsal denetimli olduklarını bulmuşlardır.

Gökçakan ve Gökçakan (1998, s. 272), K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde 606 öğrenci üzerinde depresyonu inceledikleri araştırmada öğrencilerden: % 31'inde (185 öğrenci) hafif, % 24'ünde (145 öğrenci) orta ve % 11'inde (69 öğrenci) ciddi derecede depresyon bulunduğunu, hafif derecede depresyon dikkate alınmadığında dahi orta ve ciddi derecelerde olmak üzere öğrencilerin % 35'inde depresyon görüldüğünü bulmuşlardır.

Oktan (1999), K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde 60 son sınıf öğrencisi üzerinde kendini gerçekleştirme ve yüklenme biçimleri konusundaki araştırmada kendini gerçekleştirme düzeyi açısından öğrencilerden; % 32'sinin (19 öğrenci) düşük, % 38'inin (23 öğrenci) orta ve altında olmak üzere toplam % 70'inin yetersiz olduğunu, yüklenme biçimleri olarak da öğrencilerden; % 33'ünün içsel, % 33'ünün de dışsal ve % 32'sinin de genel yüklemeler yaptığını bulmuştur.

Bu araştırmaların tümü K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde yapılmış olduğu için bu bulguları diğer eğitim fakültelerine genellemek mümkün olmasa dahi, diğer eğitim fakültelerinde de benzer sonuçlarla karşılaşmak olasıdır. İlginç olan bir nokta, K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde bölümlerdeki akademik başarı oranlarının her bir yarıyı için % 90'ların üzerinde olması en düşük oranların ise yine % 85'lerin üzerinde olmasıdır.

Diğer eğitim fakültelerinde de bu ve benzeri konularda yapılmış araştırmalar incelendiğinde, genel üniversite popülasyonu üzerinde yapılmış çok sayıda araştırma olmasına karşın. Sadece eğitim fakülteleri öğrencileri üzerinde yapılmış benzeri betimsel araştırmaların sayısı sınırlıdır.

Özdemir (1985), Gazi Eğitim Fakültesi öğrencileri üzerinde problem alanlarına ilişkin araştırmasında, öğrencilerin en çok vurguladıkları problemleri okul, başarı konularında olduğunu, bunları gelecek, aile, kız-erkek arkadaşlığı konularının izlediğini, kızların hem problem alanları ve çeşidi açısından erkeklerden daha çok sorunları olduğunu bulmuştur.

Akkoyun ve Dökmen de (1987), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, hem kız hem de erkek öğrencilerin sürekli kaygı gruplarının yüksek olduğunu bulmuşlar ve bunun öğrencilerin önemli sorunları olduğunu göstereceğini belirtmişlerdir.

Ültanır (1988, s. 18), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 425 öğrenci üzerinde öğrencilerin yaşadıkları sorunları incelediği çalışmada, öğrencilerin problemlerinin benliği kabul, karşı cins arkadaşlığı, yalnızlık gibi daha çok kişisel problemlerde yoğunlaştığını bulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim fakültelerinde okuyan öğrencilerin kişilik özellikleri ve sorunları ile ilgili araştırma sonuçları, öğretmen yetiştirmede olumlu kişilik özellikleri kazandırma işleminin yeterince yerine getirilemediğinin göstergeleri olarak değerlendirilebilirler.

Her dört kız öğrenciden ve her üç erkek öğrenciden birinde kendini olduğu gibi kabul etme konusunda sıkını yaşanması, her üç öğrenciden birinin kendini diğerlerine açamaması ve anlatamaması, öğrencilerin dışa dönüklük puan ortalamalarının neredeyse içe dönüklük sınırına yaklaşmış olması, nörotizm ortalamalarının diğer fakülte öğrencilerinden yüksek olması, iki öğrenciden birinin dıştan denetim eğilimli olması, yaklaşık dört öğrenciden üçünün stresle başetme biçimi olarak sosyal destek arıyor olması, her üç öğrenciden birinde depresyon görülmesi, her üç öğrenciden ikisinde kendini gerçekleştirme düzeyinin düşük olması ve yine her üç öğrenciden birinin nedensel yüklemelerinin sağlıklı olmaması gerçekten düşündürücüdür. Diğer eğitim fakültelerinde yapılmış olan araştırmaların sonuçları da bu bulguları destekler niteliktedir. Bir diğer düşündürücü ve aynı zamanda öğretmen yetiştirmede olumlu kişilik özellikleri kazandırma işleminin ihmal edildiğini gösteren bulgu, fakülte de öğrenci akademik başarısının çok yüksek olmasıdır. Bu durum, nitelikli öğretmenin temel özelliklerinden ilkinin fakültede yeterince yerine getirildiğinin bir göstergesidir.

Tüm bu sonuçlar hem K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesinde, hem de çoğu diğer eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının yeterli bir alan bilgisi ve öğretim becerisine sahip olarak yetiştirilmelerine daha fazla önem verildiğini ortaya koymaktadır. Ancak iyi bir öğretmenin vazgeçilmez bir diğer özelliği olumlu kişilik özellikleriyle öğrencilerine model olabilmesidir. Şurası unutulmamalıdır ki, içinde bulunduğumuz bilgi çağında bilgiye daha farklı şekillerde de ulaşılabilmektedir.

Bu bulgulara dayanılarak üzerinde durulmasında yarar görülen bazı öneriler aşağıda sunulmuştur.

1. Öncelikle öğrencileri derste pasif bir alıcı olmaya yönelten öğretim teknikleri, sınıf atmosferi ve öğretmen tutumlarının değiştirilmesinde büyük yarar vardır. Öğretmenler ve yöneticiler suskun, her şeyi kabul eden, düşüncesini söylemekten çekinen, itiraz etmeyen söyleneni kayıtsız şartsız yapan kişilik özelliklerine sahip öğrenci tercihlerini değiştirip, görüşlerini açıklayan, okuyan, araştıran, eleştirebilen, kendine güvenli, aktif, ancak saygılı öğrencilerle birlikte olma ve öğrencileri o şekilde yetiştirme biçimini benimsemelidirler. Eğer öğretmen adayları o şekilde yetiştirilirlerse, onlar da öğretmen olduklarında

kendi öğrencilerini öğrendikleri şekilde yetiştireceklerdir.

2. Öğretmenlerin derslerinde empatik bir sınıf atmosferi yaratarak öğretim fonksiyonunu yerine getirmelerinin, olumlu öğretmen-öğrenci iletişimini geliştirmelerinin, bu açılarından öğrencilere model olmalarının öğrencilerin psikolojik sağlıkları açısından

önemi göz önüne alındığında, tüm öğretim elemanlarının buna dikkat ederek davranmaları yararlı olacaktır.

3. Akademik danışmanların öğrencileriyle sadece ders kayıtları sırasında değil, tüm dönem boyunca ilgilenmeleri yararlı olacaktır.

4. Eğitim fakültelerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve etkin şekilde verilmesi gerekmektedir.

5. Tüm öğretmenlik lisans programlarına psikoloji, iletişim ve kişilerarası ilişkiler, kişilik ve uyum gibi derslerin konulmasında yarar olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ada, Ş. " Eğitim Fakültelerine Gelen Öğrencilerin Nitelikleri Üzerine Bir Araştırma", Akademik Yorum, Kış. 1992, ss. 15-17
- Gökçakan, Z., N.Gökçakan, " Öğretmen Adaylarının Kendilerini Kabul Düzeyleri", **Eğitim Dergisi**, Sayı. 6, Yıl. 1993, ss. 85-88
- Gökçakan, Z., N.Gökçakan. " Üniversite Öğrencilerinin Kendilerini Anlatabilme Düzeyleri" , **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı. 3, 1996, ss. 102-111
- Gökçakan, Z., N. Gökçakan. "Öğretmen Adaylarında Depresyon", **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, 9-11 Eylül 1998, Konya. Kongre Kitabı, Cilt.I, ss. 271-274
- Gökçakan, Z., B.Yanılmaz." Öğretmen Adaylarında Denetim Odağı ve Stresle Başa Çıkma Tarzları" , **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, 9-11 Eylül 1998, Konya. Kongre Kitabı, Cilt.1, ss. 286-290
- Kılıç,M. "İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri Akademik Başarılarının Karşılaştırılması", Eğitim Bilimleri Sempozyumu, 15-17 Haziran 1989, Malatya, Bildiriler Kitabı, ss. 150-158.
- Oktan, V. Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerin Kendini Gerçekleştirme Düzeyleri ve Yükleme Bilinçleri ile Bunlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1999.
- Özdemir, E. "Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri. Yayınlanmış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1985
- Şahin, M. Üniversite Sınıf Atmosferinin Açıklanan Empatik İletişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1997
- Tekneci, K. KTÜ. Fatih Eğitim Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Demografik Özellikleri ve Kişilik Yapıları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1992
- Ültanır, E. Abant İzzet Baysal Öğrencilerinin Sorunları. Bolu, 1998.
- Yazıcı, H. Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Eysenck'in Kişilik Kuramına Dayalı Olarak Belirlenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1997.